

AXBOROT ASRIDA ZAMONAVIY KUTUBXONACHILARNING O‘RNI VA ULARNING KASBIY MAHORATI

Boboyeva Nazokat Faxriddin qizi

Sirdaryo viloyati Xovos tumani 21-sonli maktab Kutubxona mudirasi

Annotatsiya: Axborot asrida zamonaviy kutubxonachilar jamiyat taraqqiyotining barcha jabhalarida o‘z o‘rniga, o‘z vazifalariga, kasbiy mahoratiga ega bo‘lishi bilan ahamiyatli hisoblanadi. Axborot texnologiyalari hayotga chuqur kirib kelayotgan bu davrda kutubxonachilik kasbi yangi mazmun va ko‘lam kasb etmoqda, an’anaviy faoliyat zamonaviy yondashuvlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli resurslardan unumli foydalanish, foydalanuvchilarga xizmat ko‘rsatishda innovatsion uslublarni o‘z ichiga olmoqda. Ilm-fan va ma’rifat taraqqiyoti, axborot oqimining tezligi, yangi bilimlarni ishlab chiqarish va ulardan foydalanish madaniyati tobora rivojlanib borayotgan bir davrda kutubxonachilikning qadri va roli yanada oshmoqda.

Kalit so‘zlar: Kutubxonachilar, axborot asri, kasbiy mahorat, innovatsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli kutubxona, axborot madaniyati, zamonaviy kutubxona, xizmat ko‘rsatish.

Bugungi globallashtirish va raqamli jamiyat sharoitida kutubxonachilar nafaqat an’anaviy kitob, gazeta va jurnallarni saqlash va targ‘ib qilish, balki foydalanuvchilarga zamonaviy axborotlarni yetkazib berish, tahlil va targ‘ibot qilish, axborot manbalarini boshqarish, zamonaviy bilimlarni samarali izlash, saralash, baholash va ulardan foydalanishda yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish, ilg‘or tajribalarni tarqatish, axborotdan samarali foydalanish madaniyatini shakllantirish kabi qator mas’uliyatli vazifalarni bajarmoqda. Kutubxonachining zamonaviy kasbiy mahorati, eng avvalo, axborot texnologiyalari, kutubxona menejmenti, axborot resurslarini raqamlashtirish, elektron kataloglar tuzish, ilmiy-axborot tizimlarini tashkil

etishdagi bilim va ko'nikmalar bilan belgilanadi. Kutubxonachilarning axborot asrida egallagan o'rni va kasbiy mahorati, avvalo, zamonaviy axborot jamiyati ehtiyojlariga mos kasbiy malakaga ega bo'lishi, axborot manbalarini tahlil qilish, foydalanuvchilarga bibliografik va axborot-ma'lumotnoma xizmatlarini ko'rsatish, axborot-kommunikatsion texnologiyalardan samarali foydalanish, elektron resurslar fondini yaratish, samarali axborot xizmatlaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish qobiliyati bilan belgilanadi. Kutubxonachilar zamonaviy ommaviy kommunikatsiya tizimi, global axborot tarmog'idan qay darajada foydalana olishiga qarab ham jamoatchilik xizmatida muhim ahamiyat kasb etadi. Kasbiy mahorat samaradorligini oshirishda uzluksiz malaka oshirish va o'z ustida ishlash muhim ahamiyat kasb etadi. Kutubxonachilarning o'z kasbiga sadoqatli, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega, axborot maydonidagi yangiliklarni doimiy kuzatib borishi, ilg'or xorijiy tajriba va texnologiyalarni o'rganishi kasbiy muvaffaqiyatlar kafolati sanaladi. Kutubhona xodimining malakali bo'lishi, nafaqat an'anaviy kitobxona ishlarini bajara olishi, balki kutubxonada raqamli va multimediya axborot resurslarini boshqara olishi, elektron fondlarni yurita olishi, foydalanuvchi ehtiyojlarini to'g'ri aniqlay olishi, ilmiy-tadqiqot faoliyatlarini olib borishi talab qilinadi [2].

Kasbiy tayyorgarlik sohasida axborot texnologiyalarini chuqur o'rganish, raqamli kutubxonalar, elektron kataloglar, avtomatlashtirilgan axborot tizimlari bilan ishlash, internetda axborot izlash va tahlil qilish, zamonaviy xizmat ko'rsatish shakllaridan xabardor bo'lish zamonaviy kutubxonachilikning ajralmas jihatlaridan biri hisoblanadi. Kutubxonachilar o'z kasbiy vazifalarini samarali bajarishda yuksak axloqiy, ma'naviy qadriyatlarga ega bo'lishi, intellektual salohiyatini doimiy boyitib borishga intilishi talab etiladi. Axborot asrida kitob va axborot resurslari bilan ishlash madaniyati, har bir fuqaroning bilim olish huquqi va axborotga erkin kirish imkoniyati kafolatlangan jamiyatda kutubxonaning va kutubxonachining jamiyatdagi o'rni va nufuzi ortmoqda. Zamonaviy kutubxonachilar nafaqat idora

xodimi sifatida, balki axborot va madaniy makon yo‘lboshchisi, zamonaviy bilimlarni bevosita tashuvchisi va targ‘ibotchisi, jamiyat madaniy hayotining faol ishtirokchisi sifatida o‘zini namoyon qilmoqda. Zamonaviy kutubxonachilik faoliyatining muhim jihatlaridan biri axborot va bilimlarni qulay shaklda foydalanuvchilarga taqdim etish, zamonaviy xizmatlarni tashkil etish, foydalanuvchilarning axborotga bo‘lgan ehtiyojlarini doimiy monitoring qilish, talab va istaklariga mos yechimlarni ishlab chiqish, foydalanuvchilarning kompyuter va boshqa axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish orqali jamiyatning intellektual taraqqiyotiga hissa qo‘shishda yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida kutubxonachilar eng ilg‘or, zamonaviy axborot mahsulotlari, darslik, ilmiy adabiyot va badiiy asarlarni tezkor yetkazib berishga, foydalanuvchi bilan “onlayn” muloqotda bo‘lishga, raqamli xizmatlarni rivojlantirishga erishmoqda. Kutubxonachilik sohasidagi zamonaviy transformatsiyalar, innovatsion xizmat turlarining yaratilishi, axborot maydonining kengayishi, foydalanuvchilar ehtiyojlarining diversifikatsiyalashuvi, yangi kasbiy ko‘nikmalar va malakalarni egallash zaruratini oshirmoqda. Mutaxassis kutubxonachilar zamonaviy kasbiy standartlar asosida o‘z bilim va ko‘nikmalarini uzluksiz boyitib borishi lozim. Bunda axborot resurslari bilan ishlash, xizmat ko‘rsatish jarayonida axloqiy me‘yorlarga qat’iy rioya qilish, o‘z ishining yuqori mas’uliyatini his etish, foydalanuvchilarning huquqlarini hurmat qilish ham yetakchi ahamiyat kasb etadi [3].

Kasbiy mahorat va professional faoliyat samaradorligini oshirishda kutubxonachilarning axborot madaniyati, axborot xavfsizligi, intellektual mulkdan foydalanish, axborot etikasi bo‘yicha yetarli darajada bilimga ega bo‘lishi va amaliyotda ularni to‘g‘ri qo‘llay bilishi talab qilinadi. Axborotlashtirilgan kutubxona muhitida uzluksiz kasbiy rivojlanish, mehnat samaradorligini oshirish, dolzarb soha yo‘nalishlarini o‘zlashtirish, zamonaviy kasbiy ko‘nikmalar bilan muntazam boyitib borish zarur. Kutubxonachilik sohasidagi xalqaro tajriba va

axborotlashtirish yo‘nalishida qabul qilinayotgan ilg‘or konsepsiyalar, kutubxona faoliyatini yanada takomillashtirish, foydalanuvchilar faoliyatini rag‘batlantirish, raqamli axborot resurslari hamda elektron kutubxona xizmatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Hozirgi zamon kutubxonasi raqamli texnologiyalar, muvofiqlashtirilgan matbuot, elektron kataloglar, mobil ilovalar, bulutli platformalar kabi ko‘plab innovatsion yechimlardan samarali foydalanmoqda. Kutubxonachining zamonaviy rolini belgilovchi asosiy omil sifatida mutaxassislik bo‘yicha chuqur bilim, yetuk kasbiy ko‘nikma, axborot texnologiyalarini mukammal egallash va uzluksiz o‘zlashtirish, professional muloqot qobiliyatini doimiy rivojlantirish ko‘rsatilishi mumkin. Zamonaviy kutubxonachining kasbiy mahorati uzluksiz shakllanadigan, o‘zgarib boruvchi zamonaviy taxmin va ehtiyojlarga moslashib boruvchi jarayon bo‘lib, bunda malakali kutubxonachilar zamonaviy axborot resurslari, dasturiy mahsulotlar, ilmiy-texnik, ijtimoiy va madaniy yangiliklar bilan xabardor, fasilitatsiya va axborot vositalaridan samarali foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari lozim. Shuningdek, kutubxonachilar axborotlarni tahliliy qayta ishlash, ommalashtirish va targ‘ib qilish, kuchli kommunikativ va muloqot madaniyatiga ega bo‘lish, foydalanuvchi bilan individual ishlash, axborot ehtiyojlarini to‘g‘ri aniqlash va unga mos zamonaviy xizmatlarni ko‘rsatish borasida yuqori natijalarga erishayotganliklariga e‘tibor qaratish lozim [4].

Kasbiy mahoratda mustaqil o‘qish va axborotni mustaqil izlab topish, tahlil qilish, baholash, axborotni havola qilish va targ‘ibot qilish, yangi axborotlarni yoritishda turli axborot resurslaridan foydalanishni samarali yo‘lga qo‘yish, zamonaviy axborot islohotlari bilan hamnafas bo‘lish ham muhimdir. Bugungi raqamli jamiyatda kutubxona faoliyati barobarida kutubxonachilar ham axborot madaniyatini rivojlantiruvchi ilg‘or mutaxassis bo‘lishi taqozo etiladi. Bu borada kutubxonachilar kasbiy ko‘nikmasini doimiy mustahkamlab, zamon talablariga mos yangiliklarni tatbiq etishda oldinda borayotganlari juda

ahamiyatlidir. Kutubxonachilar o'z kasbiy mahoratlarini oshirish uchun turli kasbiy ta'lim kurslari, seminar va konferensiyalarda faol ishtirok etishlari, xorijiy tajribani o'rganish, nodavlat va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish, dunyo axborot maydonidagi ilg'or yangiliklarni tezkor qabul qilish va amaliyotga joriy etishda fidokorlik namunasini ko'rsatishlari talab qilinadi. Shu bois zamonaviy kutubxonachilik uchun uzluksiz kasbiy rivojlanish, zamonaviy bilim va texnologiyalar bilan boyitib borish, individual o'z ustida ishlash madaniyatini mustahkamlash ajralmas ahamiyat kasb etadi. Axborotlashtirish va raqamlashtirish jarayonlari kutubxonachilikda yangi bosqichlarni boshlab berdi. Bu jarayon kutubxonachilardan nafaqat axborotni yig'ish va saqlash, balki uni faol muomalaga kiritish, foydalanuvchilarga yetkazib berish, raqamli muhitda samarali ishlash, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalana olishni talab qilmoqda. Shu munosabat bilan kutubxonachilik sohasida innovatsion tashabbus va ijodiy yondashuvlar, axborotlarni zamonaviy usullarda yetkazib berish, yangi fikrlash, kuchli kasbiy kompetensiyalar va ijtimoiy mas'uliyat yo'nalishlari doimiy e'tiborda bo'lishi muhimdir. Zamonaviy kutubxonachilarning kasbiy mahorati, axborotni samarali boshqarish, tadqiqot ko'nikmalariga ega bo'lish, foydalanuvchi ehtiyojlarini mukammal aniqlash, jamiyatda axborot xizmatini kuchaytirish, fidoyilik, kasbiy intizom, axborot xavfsizligi, shaxsiy o'sish va kasbiy taraqqiyotga tayyorlik, ommaviy bilim va axborot muhitining samarali taraqqiyotiga xizmat qilish kabi muhim vazifalarda namoyon bo'ladi. Zamonaviy kutubxonachilar o'z sohasining ilg'or mutaxassisi bo'lishlari, axborot texnologiyalari, raqamli va an'anaviy fondlarni boshqarishda yuqori professional darajani namoyon qilishlari, har bir foydalanuvchiga zamonaviy xizmat ko'rsatishda shaxsiy yondashuvni tanlashlari bilan ahamiyatlidir [5].

Axborot maydonining kengayib borishi bilan kutubxonachilar innovatsion xizmatlar – masofaviy xizmatlar, mobil dasturlar orqali axborot xizmatlari, onlayn va oflayn rejimda bilimlarni baham ko'rish, raqamli texnologiyalarning

integratsiyasi vositasida foydalanuvchi ehtiyojlariga moslashish, axborot infratuzilmasining rivojlanishiga hissa qo‘shish, axborot xavfsizligi, huquqiy, etika va madaniyat asoslarini chuqur o‘zlashtirishga majburiy ehtiyoj sezmoqda. Bugungi jamiyatda kutubxonachilar nafaqat axborot vositachilari, balki axborot tafakkuri va zamonaviy fikrning shakllanishida faol ishtirok etuvchi intellektual elita vakillari sifatida tan olinmoqda. Zamon bilan hamnafas, o‘zgaruvchan voqealarga tez javob bera oladigan, ilg‘or texnologiyalarga ochiq, zamonaviy kutubxonachilarning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni va ahamiyati muttasil oshib borayotganini alohida qayd etish zarur. Jamiyat taraqqiyoti sababli foydalanuvchilarning axborotga bo‘lgan ehtiyoji ortib borar ekan, kutubxonachilarning kasbiy nufuzi va mahorati, yangi axborot resurslari, xizmat ko‘rsatish liniyasi, innovatsion xizmat turlarini tatbiq etish, tashkil etish va foydalanuvchi ehtiyojiga moslashtirish, soha taraqqiyotini yangi bosqichga ko‘tarmoqda. Boshqacha aytganda, axborot asrida zamonaviy kutubxonachilar ijodkor, tafakkurli, intellektual salohiyatga ega, kasbiy ko‘nikmalarni muntazam boyituvchi, bilimlarni targ‘ibotchi va ilm uchqunini ko‘taruvchi zamonaviy kasb egalari sifatida namoyon bo‘lmoqda [6].

Xulosa:

Axborot asri — bu ilm-fan va texnologiyalar taraqqiyoti bilan bevosita bog‘liq jarayon bo‘lib, kutubxonachilar ushbu taraqqiyotda muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy kutubxonachilarning axborot asrida o‘z o‘rnini topishi, yuqori kasbiy mahorat darajasiga ega bo‘lishi, jamiyatda bilim, tafakkur va madaniyat taraqqiyotiga hissa qo‘shishi, uzluksiz professional o‘shishga intilishi, yuksak axloqiy qadriyatlarga ega bo‘lishi, innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanishi zamon talabidir. Kasbiy mahorat asoslari axborotlar bilan ishlash, raqamli resurslarni boshqarish, ilg‘or xizmatlarni joriy etish va foydalanuvchilarning intellektual talablarini to‘liq qondirish orqali shakllanadi. Zamonaviy kutubxonachilar kasbiy faoliyatda mas’uliyat va intellektual salohiyat sohibi, axborot jamiyatining muhim vakili

sifatida taraqqiyotning muhim yo'lboshchisi, ilg'or axborot madaniyati shakllantiruvchisi sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Аҳмедова М., Махмудов И. "Kutubxonashunoslik asoslari". Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 2020.
2. Абдуллаева Х. "Kutubxona ishi va axborot xizmatlari". Toshkent: Akademnashr, 2021.
3. Бекташев Ш., Исламова Г. "Kutubxona menedjmenti". Toshkent: O'zbekiston, 2019.
4. Karimova, Z.M. "Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari". Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. "Kutubxonalar va axborot resurslari menejmenti". Respublika kutubxona axborot markazi, Toshkent, 2022.
6. Nuritdinov, I. "Axborotlashtirish jarayonida kutubxona va axborot xizmatlarining modernizatsiyasi". Toshkent: Innovatsion rivojlanish, 2021.
7. Zaynutdinova, M. "O'zbekiston kutubxonalarining axborot infratuzilmasi". Toshkent: Mehnat, 2020.
8. Smirova, L.B. "Axborot xizmatlari: zamonaviy yondashuvlar va rivojlanish tendensiyalari". Toshkent: Barkamol avlod, 2019.
9. To'xtaboyev, H. "Axborot asrida kutubxonachilarning kasbiy kompetensiyalari". Kutubxonachilik va axborot texnologiyalari jurnali, 2022.
10. Abdullayev, F. "Kutubxonachilik faoliyatida innovatsion yetakchilik". Innovatsion tadqiqotlar jurnali, 2023.